

**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI
TUDOMÁNYOS INTÉZET**

Közleményei

77/d. sz.

Témavezető:
Rechnitzer János DSc.

Készült a Balatoni Regionális Fejlesztési Rt. megbízásából.

**A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet
területfejlesztési koncepciója
(Egyeztetési változat)**

GYŐR, 1998. JÚLIUS

Összeállította:

Rechnitzer János intézetigazgató, MTA RKK NYUTI
Lados Mihály intézetigazgató-helyettes, MTA RKK NYUTI

Témavezető:

Rechnitzer János intézetigazgató, MTA RKK NYUTI

Közreműködők:

MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet, vezető tervező
MTA RKK NYUTI Vas megyei Kutatócsoportja
MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet
Fáth János gazdasági kutató, Bécsi Közgazdasági Egyetem
Közép-Pannon Regionális Fejlesztési Rt.
Quo Vadis Consulting Kft.
T&T Consulting
Régiorg Kft.
Veszprém megyei KSH
Zala megyei KSH
Szerkesztő Bizottság

A koncepció készítését koordinálta:

Balatoni Regionális Fejlesztési Rt.

Szerkesztette:

MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet

A térképeket rajzolta:

MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet

Minden jog fenntartva. A kötet egészének vagy részeinek másolása és sokszorosítása csak a megbízó, vagy a témavezető engedélyével lehetséges.

T a r t a l o m

1. ELŐZMÉNYEK ÉS FELTÉTELEK.....	1
2. A BALATON KIEMELT ÜDÜLŐKÖRZET ADOTTSÁGAINAK ÉRTÉKELÉSE.....	7
2.1. Erősségek.....	7
2.2. Gyengeségek.....	15
2.3. Lehetőségek.....	22
2.4. Veszélyek.....	25
3. A JÖVŐÉPÍTÉS FORGATÓKÖNYVEI.....	31
4. KONCEPCIÓ.....	39

Ábrajegyzék

- 2.1. ábra Közép-Európa regionális együttműködési és innovációs övezetei
- 2.2. ábra A balatoni üdülőkörzeti földterületek átlagos aranykorona értéke
- 2.3. ábra Az 1990-1996 között épült üdülők 100 lakásra (1990) jutó száma
- 2.4. ábra A közigazgatási, államigazgatási szervek regionalitása (1997)
- 2.5. ábra A Balaton fejlesztésében érintett szervezetek együttműködése
- 2.6. ábra Az ország térszerkezete
- 2.7. ábra A Balatont érő összes foszfor és nitrogénterhelés (tonna/év), 1996
- 2.8. ábra Termálfürdők a Balaton régió nyugati szomszédaiban
- 2.9. ábra A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet adottságainak értékelése (SWOT analízis)
- 4.1. ábra A Balaton fejlesztésének "aranycsillaga"

Táblázatjegyzék

- 2.1. táblázat A Balaton régió néhány gazdasági és társadalmi jellemzője
- 2.2. táblázat A Balaton helye a vidéki Magyarország turisztikai teljesítményében (1990)
- 2.3. táblázat A Balaton helye a vidéki Magyarország turisztikai teljesítményében (1996)
- 2.4. táblázat A balatoni parti kereskedelmi szálláshelyek és forgalmuk változása
- 2.5. táblázat A Balaton-régió városainak gazdasági mutatói (db/1000 állandó lakos)
- 2.6. táblázat A külföldi vendégforgalom megoszlása a vendégéjszakák száma alapján 1996-ban
- 4.1. táblázat A területfejlesztési koncepció időbeli ütemezése

1. ELŐZMÉNYEK ÉS FELTÉTELEK

A területfejlesztésről és rendezésről szóló törvény (1996. XIX. tvr.) a Balaton térségében kötelező jelleggel, regionális fejlesztési tanács felállítását rendelte el. *A Balatoni Fejlesztési Tanács* 1997. tavaszán megalakult és célul tűzte ki, hogy elkészíteti a *Balaton Kiemelt Üdülőkörzet* (BKÜ), mint a tanács működési térségének, területfejlesztési koncepcióját. A Területfejlesztési Alapból támogatott koncepciókészítést a *Balaton Regionális Fejlesztési Rt.* (BRFT Rt.) nyerte el. A társaság szakértőket vont be a koncepció kidolgozására és vezető tervezőnek felkérte az *MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetét*. A koncepció készítésének szakmai felügyeletére a BRFT Rt. egy szakértői konzultációs testületet hozott létre *Szerkesztő Bizottság* néven.

A BKÜ térségére kidolgozásra került területfejlesztési koncepció *alapelveit* a következő *feltételek* befolyásolják:

- az európai regionális folyamatok irányai:
 - ┌ a dezindusztrializáció (az ipar lassú térvesztése),
 - ┌ a terciarizáció (a szolgáltatóipar gyors túlsúlyba kerülése a gyáriparral szemben),
 - ┌ a technológiai váltás (tudásiparok, képzettség, új technológiák alkalmazása),
 - ┌ a decentralizáció (helyi döntések szerepe, verseny az erőforrásokért),
 - ┌ a fenntartható fejlődés követelményei (a gazdasági növekedés és a környezetterhelés összekapcsolása),
- a területfejlesztés nemzeti céljai:
 - ┌ a társadalmi-gazdasági helyzetek és esélyek közelítése (a társadalmi szolidaritás és a területi kohézió erősítése, egységes alapellátás megteremtése),
 - ┌ hozzájárulás az ország gyorsabb és hatékonyabb fejlődéséhez (nemcsak az elmaradott térségek felzárkóztatása, hanem a fejlettebb térségek adottságainak jobb kihasználása),
 - ┌ fenntartható fejlődés és a környezeti potenciállal összhangban lévő területi szerkezet kialakítása (térségek, települések környezeti állapotának megóvása, helyi és térségi adottságok érvényesítése),
 - ┌ az EU csatlakozás területfejlesztési követelményeinek érvényesítése (fejlesztési alapok hatékony fogadási feltételeinek érvényesítése),
- az Európai Unió regionális politikájának alapelvei:
 - ┌ szubszidiaritás és decentralizáció (önálló mozgástér, döntési kompetencia, erőforrások feletti rendelkezés),
 - ┌ partnerség (a területfejlesztés szereplőinek együttműködése),
 - ┌ programozás (alulról építkező stratégiák, fejlesztési prioritások, programok),
 - ┌ koncentráció és adicionalitás (jól elhatárolható területi fejlesztési típusok, kombinált költségvetés),
- az ország és a Dunántúl fejlődési irányai, térszerkezetének átalakulása,
- a BKÜ helye és szerepe a hazai modernizációban,
- a BKÜ térségében rendelkezésre álló fejlesztési koncepciók és programok,
- a települések, térségek és a gazdasági szereplők jövőképe, azok elvárásai a térség fejlődésével szemben.

Felhasznált alapidokumentumok, elemzési módszer

A tervezés 1998. áprilisában indult, így szűken két hónap állt rendelkezésre, hogy megszerezzük a térségre vonatkozó ismereteket, illetve a jelentkező hiányosságokat, áttekintő elemzésekkel pótoljuk. A tervezés során az alábbi dokumentumokban foglaltakat tekintetük irányt mutatónak:

- ☑ *Baltoni Üdülőkörzet területfejlesztési tervének felülvizsgálata. Budapest. VÁTI, 1994.;*
- ☑ *A Baltoni Turizmus Fejlesztési Koncepció, Balaton Alapítvány. 1994. Kutatásvezető: Lengyel Márton;*
- ☑ *Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Terve Területrendezési Program (Egyeztetési anyag). VÁTI Kht, Budapest. 1997. Vezető tervező: Laposa József;*
- ☑ *Összeállításra került a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területfejlesztési koncepció I., II., III., fejezet (Munkaanyag) az MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézete és Dunántúli Tudományos Intézete gondozásában, amelyben a kiegészítő elemzéseket adtuk közre (1998. május);*
- ☑ *Elkészültek a társ tervező szervezetek – Közép-Pannon Regionális Fejlesztési Rt., Quo Vadis Consulting Kft., T&T Consulting, Regiorg Kft. – által gondozott fejezetek (1998. május);*
- ☑ *Szerkesztő Bizottság tagjainak írásos véleménye az elkészült munkarészekről (1998. június-július);*
- ☑ *Egyéb a koncepció készítéséhez beérkezett írásos vélemények (1998. június-július);*
- ☑ *A koncepció készítésével kapcsolatos fórumok jegyzőkönyvei (1998. április-július).*

Az idő rövidege ellenére, kérdőíves felméréseket (prominenciák, települési önkormányzatok) végeztünk, munkaértekezleteket tartottunk, személyes interjúkat készítettünk, valamint az ágazati, a megyei, a kistérségi és a települési fejlesztési koncepciókat is igyekeztünk begyűjteni és azok fontosabb megállapításait beépíteni a koncepcióba. Rendszereztük és tanulmányoztuk a Balatonra vonatkozó jogszabályokat, ám azok értékelésétől eltekinttünk.

A koncepció készítésével kapcsolatban lezajlott szakmai fórumok:

- Program indító konferencia – Balatonkenese, 1998. január 9.
- Szerkesztő Bizottság alakuló ülése – Budapest, 1998. április 16.
- Szerkesztő Bizottság – Keszthely, 1998. április 27.
- Fórum az idegenforgalomról és a vízminőségről – Tihany, 1998. április 30.
- Fórum a BKÜ koncepciójának alternatíváiról és prioritásairól – Balatonfüred, 1998. május 6.
- Fórum a BKÜ területét érintő területfejlesztési koncepciókról és az önkormányzatok szerepéről – Siófok, 1998. május 14.
- Szerkesztő Bizottság – Balatonfüred, 1998. május 26.
- Szerkesztő Bizottság – Balatonfüred, 1998. június 2.
- Szerkesztő Bizottság – Budapest, 1998. június 12.
- Baltoni Fejlesztési Tanács Tervezési és Fejlesztési Munkacsoport ülése – Balatonfüred, május 23.
- Konzultáció a megyei területfejlesztési tanács elnökeivel és munkaszervezet vezetőivel – Keszthely, 1998. június 25.
- Baltoni Fejlesztési Tanács ülése – Siófok, 1998. június 30.
- Egyeztetés Szaló Péter helyettes államtitkár úrral (KTM) – Budapest, 1998. július 8.
- Konzultáció országgyűlési képviselőkkel – Siófok, 1998. július 15.
- Konzultáció a BKÜ területén szerveződött önkormányzati kistérségi fejlesztési társulások elnökeivel – Vonyarcvashegy, 1998. július 23.

Alapelvek

A területfejlesztési koncepció a gazdasági-társadalmi, településhálózati és környezeti folyamatok együttes elemzésére épül.

Célja a BKÜ fejlődését befolyásoló tényezők komplex értékelése, a térség egészének hosszú távú fejlesztési irányainak meghatározása, az azt megjelenítő fontosabb programok tartalmi elemeinek kijelölése, s mindezek megvalósítását szolgáló intézmény- és eszközrendszer felvázolása.

A koncepció kidolgozásánál meghatározónak tekintettük a gazdaságon belül prioritást élvező idegenforgalom vonatkozásában Lengyel Márton irányításával kidolgozott, balatoni turizmusfejlesztési koncepciót, valamint a térség környezeti állapota, illetve területhasznosításánál Laposa József vezetésével összeállított, Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területrendezési programot. A területfejlesztési koncepcióban megjelenítettük ezen alapozó ágazati és területhasznosítási elképzeléseket. Ugyanakkor a térség fejlődésére ható további tényezőket is rendszerezni kellett, keresve az összhangot a domináns ágazati fejlesztés, valamint a területhasznosítás elképzelései között.

A területfejlesztési koncepció kidolgozása során figyelembe vettük a BKÜ-re vonatkozó, országos területi és ágazati fejlesztési elképzeléseket, a térségben található megyék és kistérségek jövőképét, s a felméréseinkkel megkíséreltük rendszerezni a fontosabb települések jövőbeli megújítási irányait. Törekedtünk a különféle területi szintek, illetve a fontosabb térségi szereplők véleményének számbavételére, azok beépítésére a koncepcióba. Szándékunkat csupán a kutatási idő rövidege, illetve a szereplők hozzáállása korlátozta.

A magyar területi politika alapelvei közé emelte az Európai Unió regionális politikájának célkitűzéseit, illetve annak eszköz- és intézményrendszerét. A térség jövőképe kidolgozásánál, tehát az EU regionális politikájának ma ismert, s talán a jövőben alkalmazott elveit, elképzeléseit beépítettük. Törekedtünk arra, hogy a térség felkészülését elősegítsük részben azzal, hogy felhívjuk a figyelmet a fontosabb európai trendekre, részben pedig azzal, hogy egy olyan intézmény- és eszközrendszer kialakítását szolgáljunk, ami növelheti a versenyképességet, miközben az esetleges integrációs veszteséget előnyös formálja. Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy gyorsítani kell az integrációs felkészülést területi szinten. Nélkülözhetetlen a koncepcióra épülő programok kidolgozása, illetve azok megvalósításának megkezdése, hiszen az uniós csatlakozás új helyzetet teremthet a fejlesztésben, vélhetően azok felgyorsítását eredményezheti.

Időintervallum

A területfejlesztési koncepció nem céloz meg beláthatatlan (15-20 éves) időtávlatot. Utalunk arra, hogy a területrendszerbe történő beavatkozások hosszú távon (7-15 esztendő) érvényesülnek, azok időbeli ütemezése azonban különféle lehet, s ennek következtében a hatásaik is más és más időszávban jelentkeznek. A koncepció ennek megfelelően rövid- (2 éven belül), közép- (3-6 év) és hosszú távú (7-15 év) célokat különböztet meg.

Azzal a kezdeményezéssel élünk, hogy 2000-2002 között a területfejlesztési koncepció célkitűzései többségének megvalósítását meg kell kezdeni, az egyes programokat be kell indítani, miközben a változó körülményekhez, viszonyokhoz igazodik azok korrekciója.

Megvalósítás

A területfejlesztési koncepció nem egy merev tervrendszer, hanem a fejlesztések lehetséges irányainak gyűjteménye, ajánlása, így változtatása, módosítása értelemszerűen szükséges, elengedhetetlen. Sőt arra kell ösztönöznünk a térség területfejlesztésének szereplőit, hogy a koncepció folyamatos megújítását végezzék el, mert ebben az esetben nem “írott malaszt” lesz a jövőkép, hanem a Balatonért való, együttes cselekedet és tenni akarás “tárháza”.

Felépítés, alkalmazott területi meghatározások

A BKÜ területi lehatárolását a 89/1997. (V.28.) Korm. rendelet határozta meg, az azóta történt közigazgatási változásokat (település szétválás) átvezettük, így a vizsgálati terület 152 települést (ebből 13 városi jogállással rendelkezik) érint (*1.1. ábra*). Számos esetben ezt a határt, éppen a területi folyamatok jellege miatt átlépjük, de a koncepció, döntően és alapvetően a BKÜ-re vonatkozik.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet a koncepcióban BKÜ-nek, vagy Balaton térségnek nevezzük. A Balaton régió kifejezés használatát mellőzzük, hiszen csak a koncepció elfogadása után indulhat meg a regionális szerveződés, annak megjelenítését, éppen a fejlesztési célkitűzések segíthetik, ösztönözhetik.

A BKÜ településeinek elemzése során a “part menti” és “part közeli” kifejezést használjuk, az előbbihez soroljuk a Balaton parttal rendelkező településeket, míg az utóbbihoz a Balatonnal közvetlenül nem érintkezőket. A háttértelepülés kifejezést nem alkalmazzuk, mivel a térség települései között nem kívánunk megkülönböztetést tenni, eleve besorolni a településeket valamilyen funkcionális kategóriába.

Az elemzések területi egysége, tekintettel a Balaton sajátosságára, a kistérségi és települési szint (EU metszetben NUTS 3, NUTS 4), ugyanakkor törekedni fogunk arra, hogy a térségen belül nagyobb, egyedi sajátosságokat mutató területi egységeket is lehatároljunk, hiszen a fejlesztési elképzelések a különféle jellegű térségekben más és más hangsúllyal jelentkeznek. A felhasznált adatok döntően a KSH-tól származnak, így a legfrissebb település szintű adatok az 1996. évre vonatkoznak. Számos infrastrukturális mutatóban azóta lényeges változások következtek be, általában pozitív irányba. Ez az időbeli csúszás a tendenciák értékelését kevésbé zavarja.

1. Ábra

